

## CUPRINS

Preludiu . . . . .	7
Capitolul I – Goethe și Beethoven . . . . .	11
Capitolul II – Goethe și Beethoven (urmare și sfârșit) . . . . .	39
Capitolul III – Tăcerea lui Goethe . . . . .	67
Capitolul IV – Goethe muzician . . . . .	85
Capitolul V – Bettina . . . . .	127
Nota I – Marsilieza în Germania . . . . .	149
Nota II – Scrisoarea Bettinei asupra muzicii . . . . .	155

## **Preludiu**

Cînd pornești, la șaiszeci de ani trecuți, la drum lung spre adîncul fîntării Ciclopului (BEETHOVEN: Marile epoci creatoare), care cere ani de muncă, chibzuința te-ar îndemna să nu zăbovești în cale. Drept la țintă!

Dar de sosire nu mi-a păsat niciodată. Drumul mă interesează... Numai să ducă spre ceea ce mi-am ales. Nu mă grăbesc. De o sănătate plăpîndă și amenințat încă din copilărie de a fi oprit din drum, am trăit mereu cu și cum mi-ar fi fost dat să trăiesc o viață de ani sau să mor a doua zi; îmi e totuna. E vorba doar de atât: de a te dărui cu totul lucrului pe care-l faci.

Pe drumul meu spre BEETHOVEN am întîlnit figuri care m-au făcut să mă opresc; au multe să-mi spună iar eu sînt totdeauna gata s-ascult; sînt născuți să asculte măsurările viilor și ale morților. Iată două figuri care și-au împlinit firele vieții cu ale lui Beethoven. Una este Bettina, cea nebună și înțeleaptă, care și a trăit viața visînd, dar ai cărei ochi de somnambulă au văzut în adîncul visului genului, genii pe care cei mai treji oameni ai timpului nu le au recunoscut: Beethoven, Hölderlin — și au vesit revoluțiile. Ceaaltă figură este maestrul și tovarășul de fiecare zi al vieții, Goethe. Acela căruia, încă de cînd eram de treizeci de ani, i-am cercetat în răstimpuri operele fără de număr, asemenea celor care ordinoară, în reaverile cînd apune ziua și gîndul se adună — (Faust care tace și cugetă în penumbra odăii) — căutau răspuns în vechea lor biblie. Nici măcar c dată nu m-am întors din aceste oșpeții cu gura uscată de vreun răspuns sterp sau cu brațele încărcate de principii moarte, de idei abstracte, de a priori, ci întinerit de un val de experiență vie, o izbucnire de înviorare er șiștește din adîncuri. Nici cîbîr printre genii nu-s mulți acei ce stau în neîntreruptă comuniune cu Duhul Pămîntului! Goethe și Beethoven au fost amîndoi dintre prietenii zeilor pămîntului. Dar unul dintre ei — cel surd — areceta, fără să vadă,

**Capitolul I**  
**Goethe și Beethoven**



*Beechoven (in jurul anului 1820).  
Desen de Martin Tzivek*

1811, 1812... Toamnă bogată și culesul violon. Aurul pădurilor și cerul roșu al amurgurilor... Cele două penultime simfonii și ultima sonată pentru vioară... Ultimele zile frumoase, ultimele iubiri...<sup>1</sup> Și întâlnirea celor doi sori, Beethoven și Goethe. Scurtă conjuncție pe care, de veacuri, destinele au pregătit-o acestor doi aștri ai poeziei și muzicii. Ceasul a venit. Ceasul a trecut. S-au alăturat și s-au îndepărtat fugind unul de altul. Trebuie să așteptăm o altă perioadă de o mie de ani... Cât invidiez ochii care i-au văzut! Iau răchii aștia și chibourile ce dorm în adâncul lor. Văd în aceste ape nemiscate reflexul zilei ce a trecut sub orizont.

\*

Cei doi oameni se cunosc, de mult timp, de departe, dar nu la fel de bine. Iar dintre ei doi, cel care avea despre celălalt cea mai largă înțelegere era Beethoven.

Încă din copilărie, hrana lui era Goethe, pentru care avea un cult<sup>2</sup>. El citea în fiecare zi. În inima sa, Goethe îi urmăsea lui Klopstock.

„Klopstock dorește mereu să moară. Aceasta vine și așa prea de vreme!... Dar Goethe trăiește și noi toți trebuie să trăim cu el. De aceea este atât de ușor de pus pe muzică. Nici na altul nu-i atât de ușor de pus pe muzică...”<sup>3</sup>

1. La această dată, 1812, pare să se încadreze cel mai bine scrierile lui Beethoven către „Nemurtoarea iubiri”. (cf. unii articoli ce am publicat în *La Revue musicale* a lui Henry Prunières, 1 octombrie 1927.)

<sup>2</sup> „... Să vă mulțumesc pentru timpul îndelungat de când vă cunosc — (când vă cunosc din copilăria mea) — e atât de puțin pentru un lucru atât de mare!...” (Scrisoarea lui Beethoven către Goethe, 12 aprilie 1812.)

<sup>3</sup> *Conversations* cu Kochlitz, iulie 1821

## **Capitolul II**

### **Goethe și Beethoven** (urmare și sfârșit)



*Beerhoven (1823).  
Deseu de van Lijer.*



Ruptura dintre Goethe și Beethoven (în septembrie 1811) a fost un tunet într-un cer fără nori. Dar de un an — de la vizita făcută lui Beethoven și de la entuziasmul rebel manifestat de Bettina — trăznetul se pregătea.

Tânăra pereche Arnim venise la Weimar în călătorie de nuntă. Și, la început a fost fermecător. Fusese vorba să stea numai opt zile și gelozia lui Christiane se amăgea că *Redne*<sup>1</sup> o dată măritată, nu mai era de temut. Au fost primiți cu atenție. Dimineața și seara erau la Goethe acasă, nu se mai deslipeau de el. Și după ce a trecut săptămîna, au mai rămas încă una și apoi a treia. Sănătatea Bettinei justifica această prelungire. Dar nu constituia o scuză pentru Goethe, stingherit în muncă, și nici pentru doamna consilier, care trebuia să constate, cu amară ciudă, că măritișul nu schimbase nimic în flirtul de inimă dintre Bettina și *Gebirner*<sup>2</sup>. Cele două femei nu se potriveau de loc. Nu numai că nu se înțelegeau, dar nici măcar nu se puteau suporta, una pe alta — Christiane, grășana cumsecade, simplă de tot și vulgară (se făcea tot mai vulgară cu cît vîrsta și mîncarea bună îi roseau fața și o îngrășau)<sup>3</sup>, Bettina, subțirică și sfidătoare, cu fantasmagoriile sentimentului și cu harababura ei de idei. Amîndouă bune de gură și iuți, de loc îngăduitoare, amîndouă

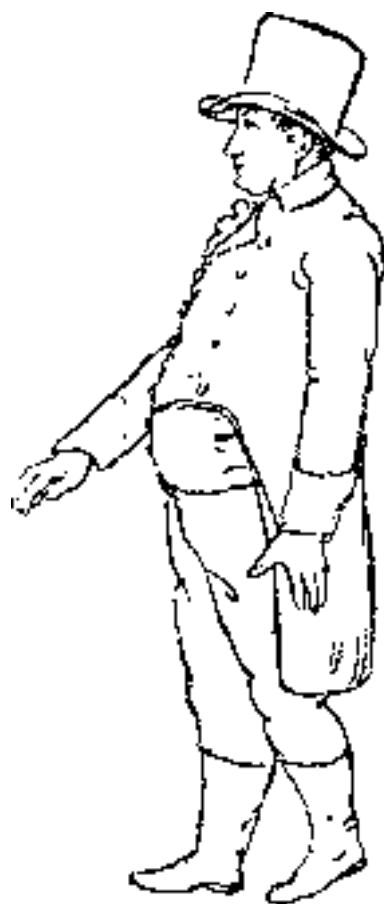
<sup>1</sup> Christiane ortografia așa — după cum și pronunța — numele Bettinei.

<sup>2</sup> „*Lieber guter Gebirner*“ („dragă bunule consilier intim“ — a. trad.), îi scrie Christiane, într-o revărsare de intimitate, soțului său.

<sup>3</sup> „*Dicke Hälfte*“ (jumătatea cea voluminoasă), așa îi spuneau, fără respect, femeile rele de gură din Weimar. Putem să ne închipuim că vulgaritatea și lipsa ei de cultură constituiau o parte mare din ironiile Bettinei. Și Goethe nu putea să nu se simtă umilit. Există o scrisoare autografă a lui Christiane către Bettina, la 30 Ianuarie 1809. Goethe a revizuit el însuși ortografia și a scris adresa. Acest mic fapt spune multe!

## **Capitolul III**

### **Tăcerea lui Goethe**



Goethe (1812).  
Design by Friedr. Willb. Roemer.

Tăcerea ! Arma ucigătoare ! Marea arină a lui Goethe — scriam eu în 1927, în legătură cu atitudinea lui Goethe față de Beethoven, după îndelungul lor de la Teplitz, adică de la sfârșitul lui 1812 până la moartea lui Beethoven.

De atunci am reluat problema mai îndecapropoace, și m-am informat mai amănunțit despre viața muzicală a lui Goethe în timpul acestor cincisprezece ani (1812—1827), am încercat să pătrund mai adânc în prăpastia acestei tăceri. Adur aici roadele noii mele coborâri.

Faptul nou, cu înțebetate asupra tuturor celorlalte, este următorul :

În perioada aceasta de cincisprezece ani, Goethe a avut la îndemână, la Weimar, toate mijloacele de a se informa din belșug asupra lui Beethoven, asupra omului și a operei. Și avem toate motivele să credem că a și făcut-o.

Începând din 1813, Goethe are mereu lângă el un prieten drag, foarte bun pianist și organist, Joh. Hurr. Friedrich Schütz, inspectorul băilor de la Berka, la trei ore de Weimar. Sînt vecini ; și Schütz îi cîntă creșuri în șir din maeștrii germani. La drept vorbind, este mai ales pasionat după J. S. Bach și comunică această pasiune lui Goethe. Dar îi cîntă și din Beethoven.

Un alt obșnuit al casei lui Goethe era și el, datorit cu totul numai lui Beethoven. L-am pomenit în studiul meu precedent : consilierul secret de stat (*Geheimer Regierungsrat*) Friedrich Schaidt. Omul acesta plăcut și respectat era un apostol entuziast. Compunea sonete, — sonete dedicate fiecare cîtu unei opere a lui Beethoven. Îi știa sonatele pe dinafară și-i cînta muzica aproape exclusiv — fără îndoială (după amintirile lui Ferdinand Hiller, copil), „cu mai multă inteligență decît digitație“ ; și „poate că nu era cea mai bună pro-

**Capitolul IV**  
**Goethe muzician**



Christiane von Goethe  
Dosen de Goethe

S-au luat prea puțin în seamă — mai ales în Franța — legăturile lui Goethe cu muzica. Tipul omului de litere muzician e artă de rar în țările latine și cine îl întâlnim își păstrează aproape întotdeauna un caracter atât de diletant, încât ne-am plăzuit cu Goethe după această biată măsură.

Chiar în cel mai bun caz, ne-am lăsat închipuit ridicându-se peste nivelul unui amator înzestrat, distins, fin și sensibil, fără cunoștințe tehnice, apreciind operele muzicale după propriile sale impresii, câteodată vii și puternice, dar nu trecute prin rațiune, și adesea comandate de moda zilei. Neînțelegerea muzicii lui Beethoven se explică astfel prin incompetența lui Goethe într-o artă care-i era străină.

Lucrul acesta însă nu mai este îngăduios să-l susținem după ce ne-am dat ostentivă să urmărim viața artistică a lui Goethe de la început până la sfârșit. Ne uimește local însemnat pe care l-a ocupat întotdeauna muzica<sup>1</sup>.

<sup>1</sup> Lucrarea esențială asupra acestui subiect, adăvărata mină de informații, este: *Die Tonkunst in Goethes Leben*, 2 vol. de Wilhelm Bode, Berlin, 1912, completată de lucrarea sa *Goethes Schauspieler und Musiker*, 1 vol. Berlin, 1912. Lui Bode nu i s-a dat nimic din viața lui Goethe și și-l lasă nu e muzician.

Dimpotrivă, Hermann Alker, muzicolog eminent, a studiat subiectul din punct de vedere muzical, în mănualul său excelent: *Goethe und der Musik*, J. Engelhorns Nachf. Stuttgart, 1922. Interesul principal al acestei cărți se învrednicirea atmosferei muzicale în care a trăit Goethe; ea arată chiar în ce măsură a fost parte Goethe la concepțiile epocii, atât asupra muzicii în genere cât și asupra diferitelor forme muzicale: lied, operă, muzică instrumentală și care au fost influențele reciproce ale artei lui asupra muzicii timpului și ale acestei muzici asupra artei lui.

Trebuie să amintesc de asemenea studii lui Wasiliewski, ale lui Phil. Spitzer și ale lui Max Friedländer.

*alles eins werden, alles aus Einem entspringen und zu Einem zurückkehren ...*" (1810).

Găsi câțiva parteneri eminenți, cu care să discute probleme de științe ale naturii în muzică: matematicianul Johan Friedrich Christian Vornburg din Eisenach (pe la 1808—1811) și celebrul acustician Ernst Chladni din Wittenberg (între 1803 și 1816), care-i plăcea prin independența sa față de știința academică. Dar interlocorii lui obișnuiți erau Zelter al său, care-i recita știința învățată pe de rost, și căruia Goethe îi sfârșea cu dispreț toate crezările de scolar, și un băiat destept, Christian Schlosser, pe care Goethe nădărdnea să și-l facă secretar muzical, ca să scrie după principiile lui proiectata *Tonlehre*. Dar Schlosser s-a îndepărtat de la aceste probleme. Lipsit de concursul lui, Goethe nu și-a putut înfăptui opera. Nu și-a abandonat totuși niciodată planul<sup>1</sup>. Încea așa de mult la el încât, încă în 1827, a pus să i se caligrafieze într-un tabel mare principiile tratatului *Tonlehre* și l-a agățat pe peretele dormitorului său. Cu toate că, după propriile sale mărturisiri, se oprise numai la scheletul științei sale, teorile au meritat să fie discutate de esteticieni muzicologici contemporani. Hans Joachim Moser le-a consacrat o lucrare — *Goethe și artele muzicale*<sup>2</sup> — iar Hugo Riemann le-a aprobat.

Goethe a atacat îndeosebi problema tonalității minore, problemă care l-a preocupat pînă în ajunul morții<sup>3</sup>. A tratat-o în discuțiile cu Zelter, în 1808, 1810, și 1820, și cu Schlosser, în 1814—1815. Răspunsurile lui Zelter au-l mulțumiseră de loc. Zelter recurgea la explicațiile fizicii muzicale prin diviziunile coardei. După el, terța mică, minoră, n-ar fi fost o înflorire spontană a naturii, ci un produs al artei obținut prin micșorarea terței mari, majore. Goethe nu admite aceasta. Natura omului, spune el, este izvorul *Tonwelt*-ului (al universului muzical). În ea trebuie să-l căutăm și nu în instrumentele artificiale de care se folosesc experiențele matematice. „Ce este o coardă și diviziunile ei mecanice, în comparație cu urechea muzicianului? Da, poți chiar să ajungi a spune: Ce sînt fenomenele naturii, comparate cu omul care trebuie mai întîi să le supună și să le schimbe pe toate pentru a și le putea învâși între-o anumită măsură?”<sup>4</sup>

Așadar, puternicul său subiectivism înămpină cu entuziasm sugestia lui Schlosser, că cele două tonalități, majoră și minoră, sînt

<sup>1</sup> Vorbește de el în scrisorile din 1829—1831.

<sup>2</sup> *Festschrift zu F. V. Liliencrons 90. Geburtstag*.

<sup>3</sup> În 1832 revine la ea.

<sup>4</sup> 1808.



## **Capitolul V**

### **Bettina**



Slava în Goethe în fața bustului unei prietene decedate  
(în jurul anului 1786).

În răstimpul scurt care s-a scurs de când am publicat în revistă primele mele studii despre Goethe și Beethoven, biografia Bettinei s-a îmbogățit cu documente noi, ce-i luminează personalitatea bogată și diversă. Izvorul principal s-a deschis. Arhiva particulară din Wiewersdorf, moștenire a familiei Arnim, unde se adunaseră hîrtiile Bettinei, păzite cu strășnicie de al doilea fiu al ei, Siegmund, prieten dia tinerete cu Bismarck și ultraconservator, care nu lăsa să pătrundă nici o privire profană în tezaurul său, a permis, după moartea lui Siegmund, cîtorva privilegiați, anumite cercetări făcute cu răbdare pentru a colaciona corespondența Bettinei cu Goethe<sup>1</sup>. Dar, grămizi de scrisori, schițe și ciorne rămîneau încă neatînse. În 1929 totul a fost vîndut și deși opinia publică germană, impresionată de această risipire, a provocat anumite dărnicii particulare, care au permis ca aproape îndată nucleul documentelor să fie rîscumpărat și regrupat (tot ce-l are în centru pe Goethe), o cantitate de manuscrise s-a împărțiat în toate vînturile, iar cataloage ale „Anticariatelor” re-au îngăduit să întrevădem colțuri neobservate ale enigmei Goethe-Bettina. Un fald al perdelei s-a întredeschis, anume asupra zilelor de la Teplitz, din august 1810, despre care vorbesc în primul eseu ; ele trebuie să fi lăsat în spîritul Bettinei o tulburare mai adîncă decît ar fi fost prudent din partea lui Goethe să-i provoace.

Înainte de a reproduce un text foarte intim, peste care mi se pare că pietatea față de Goethe a lăsat să cadă vălul abia ridicat, vreau să amintesc pe scurt despre acest roman trăit, etapele principale ale pasiunii Bettinei pentru Goethe.

<sup>1</sup> La se datorează cele două publicații principale ale lui Reinhold Steig și Fritz Bergemann, *Bettinas Leben und Briefwechsel mit Goethe*, 1925 și 1927.

**Nota I**

**Marsilieza în Germania**

*Marsilieza* s-a răspândit în Germania <sup>1</sup> aproape în același timp ca în Franța.

Imnul de război pentru armata Rinului, compus la Strasbourg, în noaptea de după șireca declarării războiului (25 aprilie 1792), și răspândit la Paris de către marseliezi (pe la 10 august), a fost cântat la câteva săptămâni după aceea, adică la cinci luni după compunerea lui, în septembrie 1792, câteva zile după bătălia de la Valmy — și nu în timpul ei — din ordinul ministrului de război, ca un *Te Deum* de mulțumire. Prințul regal al Prusiei, auzindu-l, și-a exprimat dorința, în timpul tratativelor ce au avut ca urmare retragerea armatei germane, să aibă muzica acestui imn, și a primit unul dintre exemplarele trimise lui Kellermann de la Paris.<sup>2</sup> (Cf. Revista *La Révolution française*, noiembrie—decembrie 1918; articol de Julien Tiersot, care comentează extrasele din amintirile imediate ale generalului Beaufort.)

După *Jemmapes*, unde *Marsilieza* s-a cântat pentru prima oară pe câmpul de luptă, Kotzebue l-a apostrofat pe autor în termenii următori: „Crudule! Barbarule! Cîți frați de ai mei n-ai omorât! . . .” Cuvintele lui se pare că au fost reluate, sub altă formă, de Klopstock. O tradiție germană pretinde că, în 1797, la Hamburg, s-ar fi dus la Rouget de Lisle și i-ar fi exprimat admirația lui pentru cîntecul de luptă care avînta armatele: „Ești un om teribil! Ai tăiat în bucăți 50.000 de germani viteji!” (*Brockhaus Konversations-Lexikon*, ediția 9 și 10, 1853: la cuvintele *Mars-*

<sup>1</sup> Cf. *Goethe* muzician.

<sup>2</sup> Și lucrul cel mai de neștețut este că un muzician cunoscut în Germania de Nord, Herklotz, a așteptat, în 1798, melodia *Marsiliezei* la un cîntec făcut în cinsta regelui Prusiei! Papul, muzicantul de Reichardt, mi-a tot amintit de profesorul Max Friedländer.

## **Nota II**

### **Scrisoarea Bettinei asupra muzicii<sup>1</sup>**

Tulburarea și factorul inconștient, care în orice artă sau știință sînt la originea magicului<sup>1</sup>, au atins în muzică gradul cel mai înalt; și nimeni nu se hotărăște să-l adîncească. Veșnic se impune în fundal mediocritatea nimicitoare a pedanșilor<sup>2</sup>. Toți vor să se exprime rațional despre muzică, dar particularitatea muzicii este tocmai faptul că începe acolo unde rațiunea se oprește<sup>3</sup>. Cu deplină bunăcredință și nevinovăție au această părere; folosesc fără să bage de seamă formulele magice, ba pe jumătate, ba pe dos; și acum formulele care aveau atît avînt și strălucire, s-au înțepenit în mucugălaia înghețată și în plictiseala lor de moarte.

Dar o tainică mișcare a inimii se face simțică, se iuște și pierie, fără să-și trădeze izvorul. Doodată, izbucnește în plinătatea lui

<sup>1</sup> Vezi primul meu opus: *Goethe și Beethoven* și eseu! asupra Bettinei.

<sup>2</sup> Scrisoarea, adresată lui Goethe, e datată din Berlin, Crăciunul 1810 (p. 333—334 din *Bettinas Leben und Briefwechsel mit Goethe*, publicată de Fritz Koenigsmann, 1927, Insel-Verlag).

Nu țara șovăre îndrăznește să dau o traducere liberă a acestui înșelător extraordinar, în care născim la nașterea gândirii: înfrigorate în noaptea. Chiar istoricii și filologii germani, care s-au străduit să studieze textele Bettinei, și mărturisesc îndoielile în țara obscurității anumitor fraze. Din teroare, paratraversa făcută de Harting, în ediția *Goethes Briefwechsel mit empem Kinde*, în 1835, luminază înțelețul chiorva pasaje. Am îndrăznit să pretind că spiriul general al lucrării, mi a părut clar; dar interesul pe care l-am revințit m-a făcut să sper că mulți dintre cititorii mei beethovenieni îl vor afla și ei. Sub stîngăciu expresiei care dibuie, recunoașterea o înțușie muzicală vie și profundă; și înțelegem mai bine, cum de a cînta Bettina în inima lui Beethoven.

Am pus în altele de paranteze pasajele luate din parafrază-ile Bettinei, în 1835.

<sup>3</sup> În vocabularul Bettinei, „magicul” este „genialul”.

<sup>4</sup> („Zelter, între alții, oprește la vîntă tot ceea ce nu înțelege el.”)

<sup>5</sup> C.f. Convîntele lui Goethe către Humboldt: „Muzica este ieșirea pură (die reine Unverwundte) iar cuvîntul are de-a face numai cu rațiunea.” (3 decembrie 1808.)

